

Niepubliczna Placówka Doskonalenia Nauczycieli
przy Stowarzyszeniu „Dorośli – Dzieciom” w Słupnie Krajeńskim

Autorzy: mgr inż Gabriela Gańska
mgr inż Mirosław Głowacki

KURS KWALIFIKACYJNY W ZAKRESIE
OLIGOFRENOPEDAGOGIKI

Warsztaty terapii zajęciowej w Ośrodku Wsparcia „Nasz Dom” w Mroczy

Praca napisana pod kierunkiem:
mgr Elżbiety Jasek

Słupno Krajeńskie 2004r.

Spis treści

I.	Wstęp	2
II.	Zasady działania pomocy społecznej	12
III.	Istota wspierania	14
IV.	Aktywizacja	15
V.	Geneza powstania Ośrodka Wsparcia „Nasz Dom” w Mroczy	18
VI.	Ogólne cele i rodzaje terapii zajęciowej w OW „Nasz Dom” w Mroczy	20
VII.	Szczegółowy opis zadań w pracowniach terapii zajęciowej w OW „Nasz Dom” w Mroczy	22
	1) pracownia uwalniania sensorycznego – typ szkolny	22
	2) pracownia uwalniania domowego	25
	3) pracownia rękodzieła	26
	4) pracownia muzyczna	27
	5) pracownia usprawniająca ruchowo	28
	6) pracownia stolarsko – krawiecka	32
VIII.	Samoobsługa – funkcje i rola jej wprowadzania w warsztatach terapii zajęciowej	33
IX.	Czynności porządkowe – funkcje i rola ich wdrażania w warsztatach terapii zajęciowej	34
X.	Inna działalność OW „Nasz Dom”	35
XI.	Literatura	39

I Wstępn

Rozwój kaźdego dziecka przebiega w kierunku dojrzaloci i jest znacznie zróżnicowany w zaleźności od danej epoki, kręgu kulturowego i środowiska. Wraz z rozwojem w dziedzinie nauk humanistycznych dokonano znacznych postępów w badaniach nad określeniem poszczególnych etapów rozwoju. Z danymi tymi ścży się rozwój indywidualny, różny dla kaźdego dziecka, zaleźny od jego moźliwosci i warunków Źycia.

Niestety, wszystkie te struktury tracę swoje znaczenie w przypadku dzieci niepełnosprawnych umysłowo. Uszkodzenia przed-, okołolub poporodowe sprawiły, że stały się istotami o niedostatecznym wyposażeniu biologicznym, niejednokrotnie dotkniętymi jednym lub kilkoma upośledzeniami. Wiele z nich wykazuje nadmiernę wraźliwość systemu nerwowego. Dochodzi do tego zagrożenia naszego wynaturzonego Źwiata z jego chorobami, wypadkami, biedą.. Fakt, że wcię jeszcze tyle dzieci całych i zdrowych osiąga wiek dojrzaloci , graniczy z cudem. Podejmowany dla dobra tych wszystkich zagrożonych istnieje wysiłek edukacyjny nie zawsze przebiega w warunkach zadawalających. Jednostki najbardziej upośledzone trzeba otoczyć indywidualną opieką. Dla ich potrzeb powinny być zmobilizowane wszystkie Źródki medyczne, pedagogiczne, psychologiczne i rehabilitacyjne. W większości krajów rozwiniętych prawodawstwo pozwala na takie działania prowadzone na koszt społeczeństwa. Waźne jest więc, aby jak najlepiej zostały wykorzystane Źródki, które są do dyspozycji.

Osoby niepełnosprawne umysłowo przejawiają niekiedy znaczne opóźnienia intelektualne; muszą uczyć się najbardziej podstawowych czynności Źyciowych, jak jedzenie, korzystanie z toalety, ubieranie. Niektóre nie potrafią bawić się, inne muszą nauczyć się jak współżyć z rówieźnikami i jak nawiązywać przyjaźnie. Często potrzebują pomocy w rozwijaniu umiejłności posługiwania się językiem. Niektóre osoby są nieme, inne potrafią mówić, lecz nie potrafią wysłuchiwać. Większość wymaga pomocy w szkole. Trzeba takę,

szczególnie dorosłych z upośledzeniem umysłowym, nauczy się lepiej wykorzystywać wolny czas.

Niedorozwój umysłowy ujawnia się w czynnościach orientacyjno – poznawczych, intelektualnych, emocjonalnych, motorycznych, dojrzałości społecznej oraz w całej osobowości. Występują wtedy nieprawidłowości i zaburzenia o różnych wymiarach i zróżnicowanym nasileniu w zakresie percepcji słuchowej, wzrokowej, koordynacji wzrokowo - słuchowej, słuchowo – ruchowej, pod względem rozwoju mowy, w ogólnym rozwoju motorycznym.

Osoby upośledzone w stopniu głębokim mają głęboko zaburzoną sprawność spostrzegania. Czasami nie udaje się nawet wywołać koncentracji wzroku na przedmiocie. Reagują głównie na bodźce związane z pokarmem. Brak możliwości uczenia się i zapamiętywania, możliwe jedynie opanowywanie prostych reakcji ruchowych, odszukiwanie schowanego przedmiotu. Mowa jest niewykształcona, opanowują 2-3 wyrazy i rozumieją kilka prostych poleceń. Nie są w stanie przekroczyć okresu inteligencji sensoryczno – motorycznej. Są zdolne do opanowania chodzenia. Mają ruchy automatyczne, stereotypowe, które nie są wykonywane w czynności. Są zdolne do wyrażania prostych emocji jak: zadowolenie i niezadowolenie poprzez nieartykułowane dźwięki. Niektóre potrafią wyrażać radość uśmiechem a smutek płaczem. Najczęściej nie objawiają uczuciowego i przejawów samodzielności. Przywiązują się do osób, które się nimi opiekują, karmi je. Występują u nich stany podwyższonego lub obniżonego nastroju, a także nieumotywowane wahania nastroju. Występuje u nich prawie całkowity brak czynności regulacyjnych; w chwilach niepotrafią dbać o własne bezpieczeństwo, wymagają przez całe życie opieki i pielęgnacji. W niektórych przypadkach, w wyniku długotrwałego ćwiczenia można nauczyć je sygnalizowania potrzeb fizjologicznych.

Osoby upośledzone w stopniu znacznym mają znacznie obniżoną sprawność i szybkość spostrzegania. Spostrzeżenia są niedokładne, nie odzwierciedlają w sposób adekwatny otaczającej rzeczywistości. Proces

spostreżania przebiega wolno, spostreżana jest mniejsza liczba przedmiotów w porównaniu z upośledzeniem w stopniu umiarkowanym. Mają trudności w rozpoznawaniu przedmiotów, wyodrębnianiu elementów z całości. Poważne trudności z koncentracją uwagi. Koncentrują się na przedmiotach służących zaspokajaniu potrzeb, wyróżniających się, np. zdecydowaną barwą. Ich uwaga mimowolna kieruje się na przedmioty i czynności budzące żywe zainteresowanie. Charakteryzują się uwagą mimowolną, brak uwagi dowolnej; słaba trwałość uwagi mimowolnej. Zapamiętywanie wybitnie utrudnione. Zakres pamięci znikomy, mała trwałość pamięci. Potrafią zapamiętać najprostsze układy ruchowe w rytmice. Osoby dorosłe potrafią powtórzyć zdanie (12 sylab), 4 cyfry, 3 proste polecenia zapamiętać i wykonać. Mają głębokie opóźnienie rozwoju mowy, wypowiadają pojedyncze wyrazy dopiero w wieku szkolnym. Często nie wypowiadają zdań, wypowiadają się monosylabami lub jednym wyrazem wspieranym gestami. W zdecydowanej większości występują wady wymowy w postaci dyslalii. Myślenie sensoryczno - motoryczne w działaniu słabo rozwinięte, głęboko upośledzone myślenie pojściowo – słowne. Potrafią porównać dwa przedmioty i powiedzieć, który jest większy, mniejszy czy krótszy, dłuższy. Potrafią dostrzec podobieństwa i różnice między przedmiotami i rysunkami. Potrafią przerysować trójkąt, koło, kwadrat, dom. Maksymalny poziom rozwoju umysłowego: w wieku 8- 10 lat osiągną wiek inteligencji dzieci do 3 lat. Osoby dorosłe nie przekraczają poziomu intelektualnego dziecka w wieku 5-6 lat. Mają głęboko opóźniony rozwój ruchowy: siadanie i chodzenie opanowują w wieku przedszkolnym. Mogą przyswoić sobie ruchy niezbędne do wykonywania prostych czynności związanych z samoobsługą, wymaga to dłuższego ćwiczenia. Poważnie upośledzona motoryka ręk. Słabodolni do okazywania uczuć, przywiązania, choć wyrażają je w sposób prymitywny. Nie kontrolują emocji i popędów. Bywają pobudliwi, apatyczni, uczuciowo zmienni. Potrafią okazać przyjaźń, serdeczność, bród upór i rezerwę. Często występują u nich zaburzenia

zachowania. Dość często zaspokajają sami potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonują czynności związane z samoobsługą, jeżeli się ich tego nauczy. Potrafi samodzielnie chodzić po najbliższej okolicy i wrócić do domu. Potrafi przygotować prosty posiłek. Rozumie najprostsze sytuacje i umie powiedzieć, co należy zrobić. Wymagają opieki. Maksymalny poziom dojrzałości społecznej: 7- 8 lat.

Osoby upośledzone w stopniu umiarkowanym mają obniżoną sprawność spostrzegania. Spostrzegają cechy konkretne, nie odróżniają cech wanych, mają trudności z wyodrębnianiem istotnych cech przedmiotów i zjawisk. Proces spostrzegania przebiega wolniej. Charakteryzują się słabą koncentracją, brakiem podzielności i wąskim zakresem uwagi. Dobrze koncentrują uwagę przy wykonywaniu prostych czynności mechanicznych. Ich uwaga jest często rozpraszana i przycięgana przez intensywne bodźce. Mają ograniczony zakres pamięci, bardzo wolne tempo uczenia się. Występuje u nich upośledzenie pamięci logicznej, pamięci liczb, rzadko spotykane są przypadki pamięci do nazwisk, dat, liczb. Upośledzona jest pamięć wzrokowa, trwała i mechaniczna. Potrafią zapamiętać proste piosenki i wiersze. Osoby dorosłe potrafią powtórzyć zdanie (16- 18 sylab), 5 cyfr. Mają znacznie opóźniony rozwój mowy: pojedyncze wyrazy ok. 5 roku życia, zdania w ok. 7 roku. Używają prostych zdań, liczne agramatyzmy. Wymowa wadliwa, niewyraźna. Mają ograniczony zasób słownictwa, brak pojęć abstrakcyjnych. Często wada wymowy w postaci dyslalii. Słabo rozwinięte myślenie pojęciowo – słowne. Myślenie ma charakter konkretno – obrazowy. Upośledzone rozumowanie przyczynowo – skutkowe. Mają bardzo wolne tempo i sztywność myślenia. Występuje u nich brak samodzielności, krytycyzmu, zdolności do samokontroli. Dostrzegają jedynie podobieństwa i różnice między dwoma przedmiotami; opanowanie pojęć liczbowych następuje im dłużej trudności. Maksymalny poziom rozwoju umysłowego jaki mogą osiągnąć w wieku 15 lat odpowiada wiekowi inteligencji do 7- 8 lat. Mają poważnie opóźniony rozwój ruchowy: siadanie w 2, a

chodzenie w 3 roku życia. Dośrodkowo dobrze radzą sobie z samoobsługą. Są wyuczalni w wykonywaniu prostych czynności zawodowych, pod nadzorem mogą obsługiwać proste urządzenia. Mają ruchy mało precyzyjne i niezgrabne oraz wolne tempo czynności ruchowych. Ujawniają wrażliwość emocjonalną, głębokie przywiązanie do wychowawców. Słabo kontrolują emocje, popędy i dążenia. W grupie tej są osoby nadpobudliwe i apatyczne, rzadziej przeciwnie pobudliwe. Mają intuicyjne uczucia moralne wyniesione z domu. Ich słaby układ nerwowy powoduje szybko narastające zmęczenie pod wpływem jakiegokolwiek pracy. Ich rozwój społeczny pozostaje w ścisłym związku z ogólnym rozwojem psychofizycznym. Dośrodkowo ujawnia się u nich potrzeba kontaktów społecznych. Potrafią wykonywać różne czynności związane z samoobsługą, dokonują zakupów, myją naczynia, sprzątaj. W zakresie przysposobienia do pracy można ich nauczyć robienia szczotek, koszyków szycia pantofli, prostego zszywania na maszynie itp. Maksymalny poziom dojrzałości społecznej: 10 lat.

Osoby upośledzone w stopniu lekkim mają wolny tok spostrzegania, ich spostrzeżenia są nieprecyzyjne, mają trudności z wyróżnieniem istotnych szczegółów. Spostrzeganie jest utrudnione i nie odbija w pełni otaczającej rzeczywistości. Mają zachowaną zdolność do percepcji muzyki. Mają uwagę dowolną dobrze skoncentrowaną na materiale konkretnym. Krótko i słabo koncentrują się na treściach abstrakcyjnych, trudnych do zrozumienia. Mają trudności z kierowaniem uwagi, słabą podzielność uwagi. Wraz z wiekiem poprawia się trwałość uwagi dowolnej, a także podzielność uwagi. Dobra pamięć mechaniczna, zdarzają się przypadki wybitnie dobrej „pamięci fotograficznej”. Mogą pojawiać się zmylenia i konfabulacje, uzupełniają je lukami pamięciowymi. Słaba pamięć logiczna zarówno ścieżka, jak i trwałość oraz dowolna. Uczenie się bez zrozumienia. Wolne tempo uczenia. Zapamiętuje piosenki, wiersze. Mają opóźniony rozwój mowy: pojedyncze wyrazy pojawiają się do 3 roku życia, zdania w 5 – 6 roku. Trudności z wypowiedzianiem myśli,

formułowaniem wypowiedzi. Często mają wady wymowy. Mają mały zasób słownictwa z przewagą słownictwa biernego nad czynnym, ubogie słownictwo związane z pojęciami abstrakcyjnymi, ze względu na trudności w przyswajaniu i rozumieniu ich sensu. Dominuje u nich myślenie konkretno – obrazowe nad pojęciowo słownym. Brak myślenia hipotetyczno – dedukcyjnego. Upośredzone jest abstrahowanie, uogólnianie, porównywanie oraz rozumowanie przyczynowo – skutkowe i tworzenie pojęć. Mała samodzielność myślenia, zwolnione tempo, mała płynność i giętkość, brak powściągliwości myślenia, pochopność sądów i decyzji. Charakteryzują się słabym krytycyzmem i ograniczoną zdolnością do samokontroli. Mają opóźniony rozwój ruchowy: siadanie w końcu 1 roku życia, a chodzenie pod koniec 2 roku. Brak precyzji ruchów, ruchy słabo skoordynowane. W pełni radzą sobie z samoobsługą. Mogą opanować czynności zawodowe i bardzo dobrze je wykonywać. Charakteryzują się słabą zdolnością do samokontroli i panowania nad sobą, sztywności zachowań, poglądów i uczuć, przy wzmożonej podatności na sugestie. Poważnie ograniczone jest przeżywanie uczuć wyższych. Cechuje ich słaby krytycyzm w stosunku do otoczenia i do siebie. Występuje u nich niestabilność emocjonalna, impulsywność, agresywność, osłabienie mechanizmów kontroli; częste wahania nastroju bez wyraźnej przyczyny. Mają zwolniony i zróżnicowany proces dojrzewania społeczno – moralnego. Poziom uspołecznienia jest uzależniony od sytuacji rodzinnej i środowiskowej. Maksymalny poziom dojrzałości społecznej: 17 lat.

Wśród dzieci upośredzonych umysłowo mogą być dzieci zahamowane, lękliwe, nieśmiałe, ale również żywe, niespokojne nadruchliwe. Jedne są bardziej samodzielne w zakresie samoobsługi, inne wymagają znacznej pomocy ze strony opiekunów. Niektóre dzieci umiarkowanie upośredzone w zakresie jednej lub kilku sprawności mogą funkcjonować jak dzieci znacznie upośredzone, zaś u znacznie upośredzonych niektóre sprawności mogą być rozwinięte na poziomie umiarkowanym. O orzeczeniu stopnia upośredzenia

decyduje ogólny poziom funkcjonowania intelektualnego i zachowania przystosowawczego wyrażony ilorazem inteligencji.

Dzieci upośledzone umysłowo, tak jak wszystkie inne, mają określone potrzeby psychiczne. Wyraźnie zróżnicowany jest poziom potrzeb poznawczych dzieci upośledzonych umysłowo, ponieważ są one uzależnione od możliwości intelektualnych. Potrzeby społeczne wyrażają się w tym, że chcą być dostrzegane, chcą przebywać z innymi dziećmi, pełnią określone funkcje społeczne (w grupie, w klasie, w rodzinie), co daje im poczucie własnej wartości. Chcą doznawać przychylności i mieć poczucie przynależności do kogoś. Swoje przeżycia i uczucia, uzewewnętrzniają w różny sposób, najczęściej bardzo naturalny i pozbawiony wyrachowania.

Nauczyciele – wychowawcy pracujący z dziećmi upośledzonymi umysłowo powinni przestrzegać ogólnych zasad w pedagogice upośledzonych umysłowo. Zasady te są to podstawowe, ogólne normy, dyrektywy skutecznego postępowania pedagogicznego obowiązujące w procesie nauczania i uczenia się, wychowania ukierunkowanego i samowychowania oraz oddziaływanie interwencyjne na odchylenie rozwojowe i samodzielnych ćwiczeń w tym względzie, umożliwiających upośledzonym umysłowo osiągnięcie dostępnego im poziomu rozwoju i przygotowania do życia. Zasady te stanowią konieczny, choć nie jedyny warunek skutecznego oddziaływania pedagogicznego na osoby upośledzone umysłowo. Oczywiście nawet pełne stosowanie tych zasad nie spowoduje jednakowych osiągnięć rozwojowych i przygotowania do życia różnych dzieci, gdyż zależy to od stopnia upośledzenia i dodatkowych odchyleń rozwojowych.

Można wyróżnić następujące zasady pedagogiki upośledzonych umysłowo:

- 1) zasada gruntownej znajomości dzieci upośledzonych umysłowo oraz przychodzenia im z racjonalną specjalistyczną pomocą

Przy pracy z dzieckiem upośledzonym umysłowo konieczna jest znajomość dziecka, jego obecnego stanu rozwoju i zdrowia oraz jego środowiska.

Nauczyciel powinien

- zapoznać się z przyczynami upośledzenia umysłowego dziecka,
- zapoznać się z wynikami badań lekarskich dotyczących zmian i odchyleń w rozwoju neurologicznym, fizycznym i rozwoju dziecka,
- zapoznać się z wynikami badań psychologicznych,
- sprawdzić, po uprzednim zapoznaniu się z wynikami badań pedagogicznych,
- poznać rodzinne środowisko dziecka poprzez rozmowy z rodzicami i wywiady w domach,
- kontrolować zachodzące zmiany i znać aktualny stan rozwoju fizycznego, zdrowia, rozwoju inteligencji i poszczególnych funkcji psychicznych.

Kolejnym elementem tej zasady jest racjonalna, specjalistyczna i jak najbardziej skuteczna pomoc dzieciom upośledzonym. Tylko właściwa, dostosowana do rodzaju i stopnia upośledzenia pomoc może zmienić sytuację dziecka i doprowadzić je do dostępnego im rozwoju, przygotować do życia zrehabilitować je i zapewnić użyteczną społeczność, nawet pomimo istniejącego w dalszym ciągu upośledzenia umysłowego.

- 2) zasada dostosowania poczynań pedagogicznych do możliwości i potrzeb dzieci oraz warunków środowiskowych.

Nauczyciel może prawidłowo pracować z dzieckiem i przygotować je do życia tylko, gdy zna dziecko i środowisko oraz stawiane dziecku wymagania. Wynika to z ogromnego zróźnicowania dzieci upośledzonych umysłowo, co powoduje, że próby zastosowania jednakowych wymagań i jednakowego programu pedagogicznego – rehabilitacyjnego w stosunku do nich zawodzi. Postępowanie pedagogiczne musi być dostosowane do możliwości i potrzeb poszczególnych dzieci z równoczesnym uwzględnieniem potrzeb społecznych. Muszą być

uwzględnione zasady indywidualizacji, przystępności treści nauczania i stopniowania trudności.

3) zasada aktywnego i świadomego udziału dziecka w pracy pedagogicznej. Dziecko podczas lekcji, zajęć pozaszkolnych nie może być biernym przedmiotem nauczania i wychowania, lecz - jako podmiot biorący świadomy i aktywny udział - musi uczestniczyć w nim. Uczestnictwo to w miarę wzrostu lat nauczania powinno być coraz większe, aktywniejsze i bardziej wszechstronne. Postawa ucznia powinna być coraz bardziej zdynamizowana w sposób świadomy i celowy prowadzi do tego by uczeń po opuszczeniu szkoły osiągał umiejętność samokształcenia oraz świadomego i samodzielnego doskonalenia swej postawy, doskonalenia własnej osobowości. Dla dzieci upośledzonych umysłowo ważne jest budzenie nowych i kształtowanie istniejących zainteresowań i cech osobowości prowadzących do zwalczania upośledzeń, wad i braków oraz równocześnie nasilanie poczynań prowadzących do maksymalnego rozwoju najmniej upośledzonych funkcji i uzdolnień i przygotowania dziecka do użytecznej pracy i życia w społeczeństwie.

4) zasada wszechstronnej poglądowości i przykładu;

Poglądowość jest bardzo istotną zasadą w procesie rozwoju i przygotowania do życia dzieci umysłowo upośledzonych jako pierwszy etap opanowania wiedzy, etap uzupełniony w dalszym ciągu abstrakcyjnym myśleniem, przeróbką umysłową spostrzeżeń, wiadomości zdobywanych poprzez zmysły, a następnie zastosowanie w praktyce. Poglądowość w wychowaniu ukierunkującym i interwencyjnym oddziaływaniu na odchylenia jest możliwy do obserwacji przykład, konkretne postępowanie nauczyciela, rodziców, osób z otoczenia dziecka. Upośledzeni umysłowo obserwują, rozumieją i starają się w podobny sposób postępować. Właściwy przykład, przy wymienionych trudnościach w prawidłowym rozumieniu i posługiwaniu się słowem spełnia tę samą rolę co

oglądowo w nauczaniu, jest jednym z podstawowych czynników rozwoju omawianych dzieci, przygotowania ich do pracy i życia.

5) zasada zintegrowanego oddziaływania pedagogicznego;

W zasadzie tej chodzi o trójakiego rodzaju zintegrowanie oddziaływań pedagogicznych:

- zintegrowanie wychowania ukierunkowanego z nauczaniem i interwencyjnym oddziaływaniem,
- zintegrowanie wychowania indywidualnego z wychowaniem w zespole,
- możliwe do realizacji zintegrowanie wychowanie dzieci upośledzonych z wychowaniem dzieci normalnych.

6) zasada trwałości osiągnięć, umiejętność korzystania z nich i dalszego ich doskonalenia;

Zasada ta w wychowaniu upośledzonych umysłowo ma szczególne znaczenie, gdyż dzieci te (zwłaszcza głębiej upośledzone) szybciej od normalnych zapominają zdobytą wiedzę, mają większe trudności w korzystaniu z niej w życiu codziennym, a tym bardziej w doskonaleniu, pogłębianiu i aktualizowaniu jej już po opuszczeniu szkoły. Wynika stąd potrzeba zastosowania takiej organizacji, środków i metod oddziaływań pedagogicznych oraz rozbudzenia takich motywów uczenia się, które prowadziłyby do lepszych i trwalszych osiągnięć, do umiejętności korzystania z nich oraz chęci i umiejętności ich doskonalenia. Realizacja założonych zadań wymaga przede wszystkim wzmocnienia osiągnięć dzieci prowadzącego do wytworzenia przekonania o przydatności wiadomości i umiejętności w życiu i rozbudzenia poczucia sukcesu, zachęcenia do wzmożonego wysiłku oraz stosowania następujących zasad stosowanych w pedagogice ogólnej: systematyczności, trwałości osiągnięć uczniów, powiązania teorii z praktyką i ustawicznego kształcenia.

II. Zasady działania pomocy społecznej

Pomoc społeczna jest definiowana jako szeroko zakrojona działalność, której celem jest zaspokojenie niezbadanych potrzeb życiowych osób i rodzin oraz umożliwienie im bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka.¹

Pomoc społeczna należy interpretować jako rozbudowany system świadczeń ukierunkowanych na zaspokajanie potrzeb bytowych, zdrowotnych i społecznych tych osób, które z racji wieku, choroby, ogólnej niepełnosprawności życiowej i trudnej sytuacji nie są w stanie zaspokoić swoich podstawowych potrzeb, warunkujących ich egzystencję na poziomie godnym człowieka.

Z wielu istotnych powodów podstawowymi zasadami działania pomocy społecznej powinny być

- pozostawienie osoby wymagającej pomocy w dotychczasowym środowisku tak długo, jak to jest możliwe. (Najlepszą formą pomocy są świadczenia w miejscu dotychczasowego zamieszkania. Wynika to z faktu, że naturalnym środowiskiem życia i rozwoju każdego człowieka jest rodzina. Dlatego szczególnie uwagę przywiązuje się do rozwoju różnych form pomocy środowiskowej, głównie takich jak: opieka nad chorym w domu, domy pomocy społecznej, domy pomocy społecznej zlokalizowane w najbliższym sąsiedztwie, środowiskowe domy pomocy społecznej i inne formy opieki środowiskowej nad osobami z zaburzeniami zdrowia psychicznego).
- stosowanie aktywnych form pracy,
- upodmiotowienie pomocy polegające na współudziale i współuczestnictwie w niej podopiecznego.

Nie zawsze jednak jest możliwe zorganizowanie na odpowiednim poziomie i w odpowiednim zakresie opieki w środowisku rodzinnym bądź lokalnym.

¹ Ustawa z dnia 29 listopada 1990r. o pomocy społecznej (Dz.U.Nr 87, poz.506 z1990r.

Jedynym rozwiązaniem staje się wówczas umieszczenie w domu pomocy społecznej (L. Kozaczuk, 1999.)

Na terenie miasta i gminy Mrocza działa Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. W skład struktury organizacyjnej tego ośrodka wchodzi:

- stołówka gorących posiłków,
- Ośrodek Wsparcia dla Osób Niepełnosprawnych „Nasz Dom”,
- świetlice terapeutyczne,
- Ośrodek Wsparcia dla osób bezdomnych – noclegownia,
- Klub Abstynenta,
- Ośrodek Wsparcia – Dom Dziennego Pobytu.

W zakresie codziennej pracy w Miejsko-Gminnym Ośrodku pomocy Społecznej należy kierować się

- a) zasadą dobra osób i rodzin, którym służą, poszanowanie ich godności i prawa tych osób do samostanowienia,
- b) zasadą przeciwdziałania praktykom niehumanitarnym i dyskryminującym osobom, rodzinom czy grupom,
- c) zasadą udzielania osobom, którym służą, pełnej informacji o przysługującym im świadczeniach i dostępnych formach pomocy (materiały z ośrodka wsparcia).

III. Istota wsparcia

Ośrodek Wsparcia dla Osób Niepełnosprawnych i Świetlica terapeutyczna działająca przy ośrodku pracuje w oparciu o opracowany regulamin dydaktyczno-wychowawczo-terapeutyczny, zatwierdzony przez kierownika MGOPS.

Aby mówić o domu wsparcia należy wyjaśnić na czym polega wspieranie.

Wspieranie to zbiór działań, które:

- ◆ wynikają z dobrej woli osób udzielających wsparcia,
- ◆ mają charakter emocjonalny,
- ◆ są ukierunkowane ściśle zrozumiem i współczuciem drugiego człowieka,
- ◆ nie wynikają z przepisów prawnych, lecz z uznanego systemu wartości i prawa moralnego.

Istotą wsparcia stanowi działanie, którego celem jest umiejętne radzenia sobie osoby wspieranej w życiu, aktywizowanie jej do działania i mobilizowanie do wykorzystywania zasobów osobowych (fizycznych i psychicznych) i materialnych.

Grupy wspierające to rodzina, rodzectwo, przyjaciele, znajomi, pracownicy ośrodka (kierownik, pielęgniarka, terapeuci, rehabilitanci, osoby ze stowarzyszenia).

Wzajemne interakcje między pracownikami a podopiecznymi mają duży wpływ na przebieg procesu aktywizacji osób przebywających w domach wsparcia. Brak pozytywnych relacji może stanowić bariery uniemożliwiające prowadzenie aktywizacji.

IV. Aktywizacja

Aktywizacja to w potocznym rozumieniu uaktywnianie się; jest to więc zespół działań mających na celu włączenie człowieka do udziału w różnych dziedzinach życia. Można powiedzieć, że aktywność to synonim życia, stały dostosowany do możliwości danej osoby wysiłek. Jest on warunkiem prawidłowego rozwoju, umożliwia prowadzenie twórczego i harmonijnego życia, jest podstawą leczenia wielu chorób, opóźnia procesy starzenia. Jest to taki obszar działalności, który daje człowiekowi szansę wyrażania siebie w formie dostępczej i bardzo indywidualnej, określonej jego możliwościami, upodobaniami i zwyczajami.

Brak aktywności, kontaktów, pomocy ze strony innych osób daje poczucie własnej nieprzydatności, prowadzi do poczucia krzywdy, izolacji i osamotnienia.

Celem aktywizacji człowieka jest:

- utrzymanie sprawności fizycznej i zdrowotnej (gimnastyka, spacer, zabawy ruchowe, rajdy i rehabilitacja),
- usamodzielnianie, pobudzanie zaradności (wykonywanie różnych czynności związanych z higieną osobistą, wyrabianie nawyków higienicznych, nauka samodzielnego ubierania się, spożywania posiłków, utrzymania porządku),
- nauka współżycia w grupie i w środowisku (kształtowanie pozytywnych cech osobowości, kultury życia codziennego, umiejętności nawiązywania kontaktów z rówieśnikami, sąsiadami, personelem, umiejętność współżycia w grupie),
- utrzymanie (budzenie) wiary w sens życia,
- rozwijanie różnych zainteresowań,
- likwidowanie nudy i jednostajnego trybu życia,
- stymulowanie procesów wyobraźni i twórczego działania,
- rozwijanie osobowości,
- niwelowanie agresji,

- pokonywanie trudnoŹci w kontaktach miŹdzyludzkich.

W procesie aktywizacji kaŹdy z podopiecznych jest traktowany indywidualnie i podmiotowo. NaleŹy bowiem pamiŹtaŹo tym, Źe podopieczny jest nie tylko biorcŹ, ale przede wszystkim wspóĹautorem i realizatorem procesu aktywizacji, a wiŹc jej podmiotem. Konkretyzacja celu i rodzaju aktywizacji odbywa siŹ w odniesieniu do kaŹdego indywidualnie i przy jego wspóĹudziale, a takŹe przy wyborze przez niego takiej formy, która najbardziej jemu odpowiada ze wzglŹdu na jego potrzeby, zainteresowania i moŹliwoŹci.

Stosowanie roŹnych form aktywizacji jest uzaleŹnione gĹównie od dwóch grup czynników:

1. Indywidualnych wŹŹciwoŹci podopiecznych (wiek, zainteresowania, stan psychiczny, samopoczucie, osobowoŹ).

- wiek - istniejŹce odrŹbnoŹci psychiki osoby dorosĹej i psychiki dziecka, inny sposób patrzenia na Źwiat, inny sposób reagowania na bodŹce z niego pochodzŹce, inny system wartoŹci,
- zainteresowania – udziaĹ w zajŹciach dostosowanych do zainteresowaŹ osoby aktywizowanej jest przyjemnoŹciŹ,
- samopoczucie podopiecznego – poziom akceptacji proponowanych form podlega wahaniom,
- osobowoŹ - ukierunkowuje zachowanie czĹowieka i decyduje o sposobie regulacji stosunków czĹowieka z otoczeniem.

2. CzynnikiŹ zwiŹzanych z warunkami, jakimi dysponuje oŹrodek – zarówno z moŹliwoŹciami organizacyjnymi i materialnymi, jak teŹ z przygotowaniem pracowników i wzajemnymi relacjami miŹdzy podopiecznymi i pracownikami oŹrodka. NaleŹy tutaj wymieniŹ odpowiednie warunki lokalowe, brak barier architektonicznych, istnienie odpowiednio przygotowanych pomieszczeŹ, jak: sale gimnastyczne, rehabilitacyjne, terapeutyczne, biblioteka oraz autorytet

pracowników, akceptacja podopiecznego i poszanowanie godności ludzkiej (L.Kozaczuk 1999, s. 28).

Coraz większą rolę w tworzeniu systemu zintegrowanej pomocy dla osób niepełnosprawnych umysłowo odgrywają organizacje i stowarzyszenia rodziców, organizacje społeczne i naukowe. Członkowie ich oddziałują skutecznie na społeczeństwo, sygnalizując potrzeby istniejące w tej dziedzinie i wskazując odpowiednim zainteresowanym władzom kierunki działań jakie należy podjąć (K.Kirejczyk, 1981, s. 397).

V. Geneza powstania Ośrodka Wsparcia „Nasz Dom” w Mroczy

Pracujące działającym ośrodkiem na terenie gminy Mrocza jest Ośrodek Wsparcia dla Osób Niepełnosprawnych „Nasz Dom”, który współpracuje z Mroteckim Stowarzyszenie Rodziców i Opiekunów Dzieci i Osób Niepełnosprawnych.

(Aby dowiedzieć się o działalności tego ośrodka i stowarzyszenia opracowaliśmy zestaw pytań i przeprowadziliśmy wywiad z pracownikami ośrodka – zał. oraz przeanalizowaliśmy kronikę prowadzoną przez jedną z mam dziecka niepełnosprawnego).

Ośrodek Wsparcia „Nasz Dom” powstał w listopadzie 1998r. dzięki inicjatywie ówczesnego kierownika MGOPS Wiesława Gozdka (obecnego burmistrza). To on apelował do rodziców dzieci niepełnosprawnych, aby połączyli się zaczęli działać poza domem. Dla potrzeb niepełnosprawnych stworzono w gminie stanowisko koordynatora. Początkowo spotkania odbywały się w szkole potem w Gminnym Ośrodku Kultury, a później wygospodarowano pomieszczenia przy przedszkolu. Jednak nie były one wystarczające, brakowało miejsca i sal specjalistycznych (ok. 40m kw.). Jednorazowo zajęcia mogło mieścić 10-15 osób. Nie było również podjazdu dla wózków inwalidzkich. Mimo to dla rodziców (jak twierdzi wypowiedzi w lokalnej prasie) zaczęło się nowy etap życia. Po utworzeniu grupy inicjatywnej sporządzono statut stowarzyszenia. W 1999r. powołano oficjalnie do życia stowarzyszenie oraz wybrano władze.

Od początku swojego istnienia stowarzyszenie zakładało, że nie będzie działało tylko i wyłącznie dla swoich dzieci w swoim gronie, ale również będzie brało aktywny udział w życiu kulturalnym gminy.

Po dwóch latach działalności mimo ciężkich warunków rodzice tak pisali o swoim ośrodku:

„Ośrodek Wsparcia” (OW) jest miejscem, które dla naszych dzieci stanowi drugi dom. Uczyszczaj do niego tak chętnie, że nie ma mowy, by bez ważnego powodu pozostały w domach rodzinnych. Realizuj w OW swoje marzenia, wypełniaj zadania rewalidacyjne, rozwijaj talenty plastyczne i artystyczne, ćwicząc zalecone układy rehabilitacyjne. Przynoszą radość nam, matkom i rodzinom oraz wychowawcom. Buduj w sobie poczucie wartości i odnosz satysfakcję z nabywanych umiejętności, np. kulinarnych. Śwadczyć za każdy pozytywny gest ze strony „ludzi z sercem”, dzięki którym marzenia o sprężeniu rehabilitacyjnym, wycieczkach, czasach leczniczych i inne stały się realne”

W 2002r. MSRiODN za swoją działalność została wytypowana przez zarząd gminy do nagrody Ministra Pracy i Opieki Społecznej (niestety ze względu na duży ilość zgłoszonych organizacji nagrody tej nie otrzymała).

W lutym 2002r. po latach starań została uroczystie otwarty nowy ośrodek, na miejscu dawnych oddziałów klas I-III szkoły podstawowej. Koszt wykonanych prac wyniósł 140 tys. zł. Stowarzyszeniu udało się zdobyć na ten cel 25tys. zł. Kolejne 68tys. pochodziło z budżetu gminy. Pomagali również sponsorzy.

W nowym Ośrodku Wsparcia „Nasz Dom” znajdują się następujące pomieszczenia: świetlica, kuchnia, sale do terapii zajęciowej (muzyczna, rękodzielnicza, stolarsko-krawiecka, siłownia), pokój logopedy i psychologa, pokój rehabilitanta, miejsce na wózki inwalidzkie, łazienki, biuro. Wszystko jest czyste, zadbane, schludne, wyłożone kafelkami. Ściany przyozdobione są obrazami artystów niepełnosprawnych malowanych techniką usta-nogi (nieodpłatnie otrzymane od artystów z Raciborza) oraz pracami plastycznymi dzieci. Nie ma barier komunikacyjnych (zdjęcia na str.41 – 44).

VI. Ogólne cele i rodzaje terapii zajęciowej w OW „Nasz Dom”

Działalności warsztatu terapii zajęciowej jest rewalidacja zmierzająca do usprawniania funkcji :

- fizycznych, w szczególności rozwijania sprawności ruchowej i manualnej,
- psychicznych, tj. zaradności w zakresie samoobsługi ; wdrażania umiejętności i sprawności życia codziennego oraz umiejętności nawiązywania kontaktów z rówieśnikami, współżycie w grupie,
- społecznych, kształcenie w dostępnym zakresie wiadomości o otaczającym środowisku społecznym, przyrodniczym, kulturowym; wdrażanie do przestrzegania zasad bezpieczeństwa w różnych sytuacjach życiowych oraz korzystania z prostych narzędzi i urządzeń technicznych.

Dzieci, między innymi czasami również dorośli przyjmowani są na podstawie zgłoszenia przez opiekunów, słuź zdrowia, placówki zajmujące się osobami niepełnosprawnymi.

Rehabilitację objęte są osoby, które okazały się wadliwym zwiadczeniem lekarskim i które nie korzystają z żadnej placówki kształcenia specjalnego czy ośrodka.

Zespół specjalistów warsztatów dokonuje kwalifikacji indywidualnej w celu ustalenia programu postępowania z każdym dzieckiem oraz przydzielenia go do odpowiedniej grupy terapii zajęciowej, biorąc pod uwagę jego zainteresowania i możliwości (materiały z ośrodka wsparcia).

Zajęcia odbywają się od poniedziałku do piątku w godzinach od 8.00 do 15.00. Oprócz stałych zajęć takich jak: elementy języka polskiego, matematyki środowiska społeczno-przyrodniczego, katechezy prowadzona jest również rehabilitacja ruchowa, zajęcia manualne usprawniające kończyny górne, logopedia zajęciowa. Stosuje się kulturoterapię (terapia organizowana za pomocą sztuki głównie poezji, literatury, plastyki – malowanie, rysowanie, wycinanie, wydzieranie, modelowanie, wspólne tworzenie obrazu, recytowanie

wierszy, inscenizacje, pisanie wierszy, pamiętników, redagowanie albumów), muzykoterapii (realizowana w różnych formach receptywnych i odtwórczych, ze znamionami relaksu, zabawy, przyjemności i odprężenia – śpiewanie, ćwiczenia rytmiczne i klaskanie, wystukiwanie rytmu, śpiewanie piosenek, zagadki muzyczne, naśladowanie głosów zwierząt, rozróżnianie dźwięków), ludoterapii (gry i zabawy świetlicowe – planszowe, strategiczne, o charakterze dydaktycznym, spontaniczne, również zabawy o charakterze sportowo-rekreacyjnym, w tym także plenerowe, rajdy, wycieczki, imprezy okolicznościowe), silwoterapii (kontakt z przyrodą) biblioterapia, ergoterapii (terapia pracy, która pomaga w osiągnięciu jak największej samodzielności życiowej np. aplikacje, szydełkowanie, sprzątnięcie, przygotowywanie posiłków, praca w ogrodzie).

Ważnym celem warsztatu terapii zajęciowej jest: ogólne usprawnianie, które dotyczy możliwości wszystkich niepełnych przez upośledzenie czynności dziecka, korektura czyli naprawa niesprawnie działających narządów upośledzonych (uaktywnianie, uczynnianie, leczenie) oraz kompensacja czyli zastępowanie zaburzonej funkcji, funkcjami mniej uszkodzonymi.

Dzieci z różnymi upośledzeniami wymagają dużej liczby ćwiczeń, aby wykazać poprawę w swych zachowaniach. Często brakuje specjalistów, którzy potrafiliby poprowadzić terapię. Dlatego ważne jest zaznajamianie rodziców z metodami terapii. Dzięki temu terapia ta znajduje zastosowanie w naturalnym, codziennym środowisku. Jeżeli oczekujemy maksymalnych postępów od dziecka, całe otoczenie powinno pełnić funkcje wychowawcze i terapeutyczne (O.I.Lovaas 1993.s.11).

VII. Szczegółowy opis zadań w pracowniach terapii zajęciowej, w Ośrodku Wsparcia „Nasz Dom” w Mroczy (materiały z ośrodka).

1. Pracownia uwalniania sensorycznego – typ szkolny

Zajęcia w tej pracowni mają na celu stymulację różnych sfer funkcjonowania wychowanka poprzez:

- naładowanie,
- percepcję (wzrokową, słuchową, kinestetyczną),
- koordynację wzrokowo - słuchową,
- działanie poznawcze (uwaga, pamięć, myślenie, wyobraźnia),
- rozwój społeczny,
- czynności samoobsługi.

W odniesieniu do szkolenia najważniejsze wydaje się stosowanie metody opartej na słowie, która uwzględnia:

- a) formułowanie poleceń przez nauczyciela i odpowiednie reagowanie przez uczniów (kształtowanie mowy biernej),
- b) nazywanie konkretów, modeli, obrazów,
- c) określanie czynności, cech, stosunków,
- d) rozmowy ukierunkowane,
- e) pogadanki oparte na materiale poglądowym i wykorzystujące materiały pamięciowe,
- f) opis i opowiadanie

Wymienionych metod nie stosuje się w zasadzie, w czystej wydzielonej formie, ale najczęściej, bowiem dziecko uczy się poprzez działanie z pomocą obserwacji i z towarzyszeniem mowy. Proces wychowania i nauczania oraz specjalne oddziaływania rewalidacyjne w pracy z dziećmi głębiej upośledzonymi są ściśle zintegrowane.

W realizacji zadań szkoły życia można osiągnąć pożądaną rezultaty, jeżeli równocześnie z wymienionymi wyżej metodami będziemy stosować metody

wzmocnieć pozytywnych. Nauczyciel powinien - próbując różnych
wzmocnieć przekonać się, co stanowi dla danego dziecka wystarczającą
zachętą do pracy.

Program obejmuje:

1. Realizację celów z zakresu języka polskiego:

- poznanie liter, spółgłosek, samogłosek,
- poznanie zasad ortografii,
- czytanie prostych tekstów,
- układanie prostych opowiadań,
- rozwój mowy,
- rozwój zakorczonych procesów uogólniania i wnioskowania,
- rozwijanie potrzeby porozumiewania się
- krótsze lub dłuższe wypowiedzi dzieci,
- ćwiczenia kształtujące gramatycznie poprawność wypowiedzi,
- uczenie potocznych zwrotów używanych w życiu codziennym,
- uczenie wierszy i piosenek,
- odróżnianie i nazywanie osób, zwierząt, roślin,
- określanie cech przedmiotów za pomocą przymiotników.

2. Realizację celów z zakresu matematyki:

- wprowadzanie elementarnych pojęć matematycznych,
- orientacja w stosunkach przestrzennych i czasowych,
- wyodrębnianie cech wielkościowych i ich porównywanie przez
przeciwstawienie i szukanie cech wspólnych,
- ocena ciężyaru i objętości,
- zbiory,
- wiadomości z geometrii.

3. Realizację celów z zakresu środowiska społeczno-przyrodniczego:

- poznawanie przyrody,
- uczenie współżycia z nią

- zapoznanie dzieci ze zjawiskami atmosferycznymi,
- obserwacja aktualnego stanu pogody,
- zmiany zachodzące w przyrodzie w różnych porach roku,
- obserwacja roślin i zwierząt,
- orientacja na mapie Polski i świata,
- lokalizacja swojego województwa i miasta,
- bezpieczeństwo na drodze,
- znaki drogowe.

2. Pracownia usprawniania domowego

Tematyka zajęć obejmuje rozpoznawanie poszczególnych produktów za pomocą wzroku, dotyku, smaku, zapachu. Podopieczni uczą się

- obsługi podstawowego sprzętu gospodarstwa domowego,
- wyrabiania w sobie nawyku estetycznego nakrywania stołu, podawania do stołu, posługiwania się sztućcami,
- samodzielnego przygotowywania potraw,
- wypieku ciast,
- przygotowywania surówek i sałatek.

Podstawowym nawykiem powinna tutaj być zasada czystych rąk, schludnego przygotowania posiłku i uporządkowania swojego miejsca pracy (mycie naczyń, sprzątanie stołu, mycie podłogi).

W pracowni usprawniania domowego można również przygotować wypieki i potrawy na różne imprezy okolicznościowe typu: Andrzejki, Wigilia, Dzień Dziecka. Wszystkie czynności odbywają się pod okiem wychowawcy.

3. Pracownia rękodzieła

W ramach pracowni plastycznej na szczególną uwagę zasługuje:

- malowanie mokrym farbami,
- rysowanie za pomocą kredek woskowych, ołówkowych, ołówka, wieczki, węgla,
- malowanie farbami, tuszem, bejcą, lakierem, własnymi palcami,
- wydzieranka,
- cięcie i wycinanie,
- ugniatanie mas plastycznych i lepienie z nich,
- stemplowanie za pomocą specjalnie przygotowanych stempli z ziemniaka,
- nawlekanie, obszywanie, szycie, haftowanie.

Poprzez twórczo plastycznie kształtowane są

- ~ koordynacja czuciowo - ruchowa,
- ~ sprawność manualna,
- ~ koordynacja wzrokowo – słuchowa,
- ~ zdolność do skupienia uwagi,
- ~ opanowanie techniki posługiwania się nożyczkami,
- ~ analiza i synteza na poziomie konkretnym,
- ~ sprawność wszystkich palców obu rąk,
- ~ umiejętność poznawania i zapamiętywania kolorów,
- ~ wdrażanie do oszczędnego gospodarowania materiałami, szanowanie narzędzi i przyborów,
- ~ swobodna ekspresja,
- ~ ćwiczenia spostrzegawczości i uwagi,
- ~ zdobywanie prostych umiejętności potrzebnych w życiu.

Zajęcia w pracowni plastycznej przyczyniają się w dużej mierze do wyzwolenia radości i uśmiechu wychowanka, gdy praca jak wykonuje powstaje w oparciu o jego własny wyobraźnię, pomysły i inicjatywę, jest jego samodzielnym wyrobem.

4. Pracownia muzyczna

Zajęcia muzyczne mogą odbywać się indywidualnie lub w grupach. Słuchanie muzyki relaksacyjnej działa na wychowanków uspakajająco i rozluźniająco. Dostosowana jest do dzieci nadpobudliwych i rozkojarzonych.

Muzyka rozrywkowa wpływa aktywizująco, animując do tańca i śpiewania, zwłaszcza dzieci apatyczne i ospałe.

Podopieczni chętnie sięgają po instrumenty muzyczne i uczestniczą w samodzielnym muzykowaniu. Najczęściej są to instrumenty perkusyjne typu: grzechotka, talerze, trójkąty za pomocą których wychowankowie wystukują dowolny stworzony przez siebie rytm. Praktyka dowodzi, że dzieci chętnie śpiewają znane utwory, co w pełni łatwo przyswajają teksty piosenek. Wielu wychowanków ma dobry słuch muzyczny i poczucie rytmu. Dowód tego dają przy okazji wspólnych imprez, podczas których mogą się wykazać i zaprezentować na forum zebranych gości.

5. Pracownia usprawniająca ruchowo

W młodszych zespołach dziecięcych, z uwagi na stan rozwoju psychoruchowego i umysłowego, najodpowiedniejszą formą realizacji zadań programowych z kultury fizycznej (i częściowo rytmiki) są zabawy ruchowe. Zawierają one wszystkie podstawowe, naturalne czynności motoryczne, które chcemy u dzieci usprawnić.

Pewne grupy zabaw np. bieżne skoczne, rzutne zawierają wiele elementów ruchowych, angażują do grup mięśni, szybko rozgrzewają organizm, wydatnie pobudzają pracę serca i płuc. Inne grupy zabaw, jak orientacyjno – porządkowe czy równoważne wymagają większego skupienia uwagi, opanowania, wysiłku i woli. W zabawach tych występują różne składowiki ruchowe np. chód lub bieg połączone z wykonywaniem określonych zadań. Są one bardzo pomocne w kształtowaniu spostrzegawczości dzieci, wyrabianiu szybkości reakcji, mają silny wpływ dyscyplinujący, są ważnym elementem pomocniczym w organizacji innych zajęć.

Zabawy ruchowe i ćwiczenia gimnastyczne mają ogromny wpływ na prawidłowy rozwój dziecka, doskonalą poszczególne czynności ruchowe, wyrabiają zręczność, szybkość, wytrzymałość, siłę i odwagę, co jest szczególnie ważne u dzieci upośledzonych umysłowo, u których często z niedorozwojem umysłowym występują zmniejszenia w budowie ciała, wady postawy oraz zaburzenia ruchowe.

W OW „Nasz Dom” prowadzi się również terapię metodą Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne oraz ekspresji ruchowej Rudolfa Labana.

Gimnastyka twórcza (ekspresyjna) Rudolfa Labana opiera się na następujących zasadach prowadzenia zajęć ruchowych:

- każdy ćwiczący wykonuje zadania ruchowe na swój sposób (pokaz wykonania zadania jest zbędny),

- zajęcia są prowadzone w luźno ustawionej grupie, a pozycja wyjściowa do ćwiczeń jest dowolna dla każdego dziecka,
- elementami towarzyszącymi wykonywaniu zadań ruchowych mogą być rytm i muzyka,
- tematyka zadań ruchowych wywodzi się z pięciu zasadniczych tematów:
 - 1) wycucie własnego ciała,
 - 2) wycucie cięaru i czasu,
 - 3) wycucie przestrzeni,
 - 4) doskonalenie płynności ruchów i wycucie cięaru ciała w przestrzeni i czasie,
 - 5) adaptacja ruchów własnych do ruchów partnera i grupy.

W tej koncepcji wychowania fizycznego ćwiczenia gimnastyczne na przyrządach takież mają charakter dowolny. Każde dziecko ćwiczy to, na co ma ochotę i na co jest stać. Liczy wyłącznie na siebie, ponieważ nikt mu niczego nie narzuca, ale i nikt mu nie pomaga.

R. Laban stosował również zadania wymagające odwzorowania ruchów według precyzyjnych poleceń.

W. Sherborn uważa się za uczennicę R. Labana a zarazem była kontynuatorką jego dzieła, by w rezultacie stać się twórcą własnej metody pracy z dziećmi (M. Bogdanowicz 1994.s. 35).

Metoda Weroniki Sherborne znalazła zastosowanie w pracy z dziećmi z zaburzeniami rozwoju psychoruchowego, a więc przede wszystkim w przypadkach upośledzenia umysłowego. Również dla dzieci tzw. normą intelektualną, przejawiających zaburzenia w zakresie sfery emocjonalnej i społecznej ta metoda jest bardzo wskazana. Jest ona również wykorzystywana jako wstępny etap do innych zajęć terapeutycznych, np. dla dzieci mających trudności w czytaniu i pisaniu, czy jako część programu terapii psychologicznej – logopedycznej dzieci i młodzieży lub psychoterapii dzieci nerwicowych.

Jako metoda wspomagająca rozwój, a więc stymulująca go, wyrównująca opóźnienia rozwojowe, jest bardzo przydatna w pracy z dziećmi przebywającymi w instytucjach wychowania zbiorowego. Zdaniem autorki metoda może przyczynić się do rozwoju dzieci upośledzonych w dwóch ważnych dziedzinach: wykształcenia obrazu samego siebie oraz nawiązywania kontaktów społecznych.

Świadomość samego siebie, posiadania ciała, jego części jest podstawą do wyodrębnienia własnej osoby z otoczenia i poczucia tożsamości. Korpus jest często obszarem „martwym” nie znanym osobom opóźnionym w rozwoju. Nie zdają sobie one sprawy z tego, że mają tułów, plecy biodra i ramiona. Ważne jest, aby pomóc im wyodrębnić centralną część ciała – tułów ponieważ łączy on głowę z kończynami dolnymi. Świadomość, że posiada on tułów, pomaga dziecku w poruszaniu ciałem jako całością.

Drugą ważną dziedziną, w jakiej mogą pomóc zajęcia teoretyczne, to nawiązywanie kontaktów interpersonalnych tym bardziej, że dzieci upośledzone umysłowo na ogół są albo interesują się otoczeniem i nie przejawiają aktywności w celu nawiązania kontaktu.

Warunkiem, aby osiągnąć chęć do wspólnej zabawy, jest to, że ćwiczenia muszą być wesołe, a nauczyciel musi bawić się z dziećmi, fizycznie uczestniczyć, pokazując ćwiczenia, wykonując je razem z dziećmi. Ma to przy tym wartość diagnostyczną ponieważ daje wgląd w możliwości i specyficzne potrzeby dziecka, a więc poznanie go i zrozumienie (M. Bogdanowicz 1994, s. 78)

Dzieci upośledzone umysłowo często noszą różnorodne cechy kalectwa: niedowład, przykurcze, mają zaburzenia równowagi, słabą siłę i mają duże nadwagę, co stanowi przeszkoki do opóźnienia rozwoju tzw. motoryki dużej. Także motoryka rąk tych dzieci rozwija się nieprawidłowo – ze względu na małą precyzję, wolne lub nadmiernie szybkie tempo ruchu ręki, słabą ich koordynację, niski poziom kontroli i celowości ruchów (M. Przasnyska 1989).

Program Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne pozwala pokonać wiele z tych barier ułatwiających dzieciom funkcjonowanie motoryczne i daje im poczucie sprawności ruchowej.

Marta Bogdanowicz (1994.s.56) na podstawie pozytywnych doznań uczestników zajęć szkoleniowych przedstawia listę potrzeb człowieka, których realizacja jest możliwa poprzez metodę Ruchu Rozwijającego. Są to potrzeby:

- poczucia bezpieczeństwa,
- rozluźnienia, relaksu, rozładowania napięcia,
- „dawania” i „brania”
- akceptacji samego siebie,
- poczucia siły i własnej wartości,
- bliskiego kontaktu z innymi ludźmi,
- poczucia własnej energii,
- satysfakcji związanej z wysiłkiem fizycznym,
- mobilizacji do pokonywania trudności, do sprawdzania siły w trudnej sytuacji,
- poznania swojego ciała,
- odkrywania własnych możliwości,
- odczucia energii własnej i energii drugiego człowieka,
- zaufania do siebie i innych,
- doznawania przyjemności, radości, zabawy,
- bliskości fizycznej drugiego człowieka,
- więzi z grupą,
- akceptacji swojego ciała,
- spontaniczności,
- pewności siebie,
- poczucia partnerstwa.

6. Pracownia stolarsko – krawiecka

Podstawowym celem pracowni stolarsko – krawieckiej jest poprawienie sprawności manualnej, po to by dziecko czy też osoba dorosła mogła dostatecznie radzić sobie w czynnościach wymagających wykonywania drobnych precyzyjnych ruchów ręki. Podczas zajęć ważne jest, aby zajęcia wpływały na zmniejszanie napięcia i rozluźnianie mięśni. Równoległe z ćwiczeniami rozluźniającymi i ćwiczeniami na płynność ruchów prowadzi się ćwiczenia usprawniające palce i przygotowujące dziecko do wykonywania czynności wymagających większej sprawności manualnej. Należą do nich zabawy i czynności manipulacyjne np. rozciąganie, stukanie, ścieranie, przewlekanie, układanie. Wszystkie te proste ćwiczenia są wprowadzeniem do trudniejszych elementów typu: prosta obróbka drewna, szycie itp.

Dzięki zajęciom w pracowni stolarsko – krawieckiej kształtuje się u dziecka koordynację wzrokowo – słuchową, spostrzeganie, wyobraźnię, precyzję ruchów. Ważna jest niewątpliwie własna inwencja twórcza wychowanków podczas wykonywania określonych działań.

VIII. Samoobsługa – funkcje i rola jej wprowadzania w warsztatach terapii zajęciowej

Podstawowe czynności z zakresu samoobsługi realizowane są równolegle z czynnościami wykonywanymi w pracowniach ośrodka. Zaliczymy do nich ubieranie i rozbieranie się, wkładanie i rozbieranie obuwia, odpinanie i zapinanie guzików, mycie, czesanie, czynności wykonywane w toalecie, czyszczenie odzieży, spożywanie posiłków. Prawidłowego wykonywania tych czynności uczy się dzieci przy każdej nadarzającej się okazji np. przed i po zajęciach kultury fizycznej, rytmiki, gimnastyki korekcyjnej. Wdraża się dzieci do mycia rąk przed jedzeniem, wykonują to również po takich czynnościach jak: klejenie, malowanie, modelowanie z mas plastycznych, obieranie warzyw i owoców, a także po wyjściu z ubikacji. Korzystanie z pomocy dorosłych przy wielu czynnościach samoobsługowych jest początkowo uzasadnione, ale pomoc ta musi być tak zorganizowana, aby dziecko stopniowo się usamodzielniało. Uczenie i usprawnianie czynności samoobsługi powinno być planowo organizowane przez nauczyciela, zarówno w toku zajęć z całością grupą, jak i podczas rewalidacji indywidualnej. O zadaniach tych muszą pamiętać na równi z wychowankami klas, nauczyciele kultury fizycznej, rytmiki i korektywy, traktując je równorzędnie z podstawowymi zadaniami realizowanego przedmiotu. Stopniowo gdy pewne czynności przejdą w nawyki, można im poświęcać mniej czasu i uwagi. W praktyce zdarza się, że opiekun musi włożyć wiele wysiłku w eliminowanie nawyków niewłaściwych, co jest zadaniem równie trudnym jak kształtowanie nowych.

IX. Czynności porządkowe – funkcje i rola ich wdrażania w warsztatach terapii zajęciowej

Prace porządkowe stanowi bardzo ważny element działalności wychowawczej. Sprawiające młodszym dzieciom duże trudności, wielu czynności nie potrafi wykonać, a często po prostu nie chce. Odnosi się wrażenie, że na skutek popełnionych błędów wychowawczych, niektóre dzieci traktują czynności porządkowe jako karę, stąd te opory.

Metodami pomagającymi w przezwyciężaniu oporów dzieci jest: łagodna perswazja, praca opiekuna razem z dziećmi, aprobata i pochwała, symboliczne nagrody, wyróżnienie, powierzanie funkcji dyżurnym i inne. Dużej wyrozumiałości przy pracach porządkowych wymaga niezaradność dzieci.

W początkowym okresie czasu, zarówno podczas czynności samoobsługi jak i w pracach porządkowych z dzieckiem współdziała nauczyciel czy opiekun. Stopniowo jednak, gdy dzieci oswajają się z nową sytuacją, gdy już wyłaniają się te bardziej sprawne, należy stwarzać sytuacje, aby mogły sobie wzajemnie pomagać i współdziałać ze sobą.

X. Inna działalność Ośrodka Wsparcia „Nasz Dom” w Mroczy

Obecnie z ośrodka korzysta 40 podopiecznych, najwięcej z niedorozwojem umysłowym w stopniu umiarkowanym. Są to osoby z porażeniem mózgowym, zespołem Downa oraz niedorozwojem umysłowym w stopniu głębokim. Najmłodsza jest 6-letnia Monika M. (dziewczynka nie mówi), a najstarsza 27-letnia Ania W. Dzieci w trakcie pobytu mają zapewniony obiad (zupę), który przynoszony jest przez starszych podopiecznych ze stołówki MGOPS. Oprócz tego mogą w swojej kuchni przygotować herbatę lub inny posiłek w ramach terapii kulinarnej.

W ośrodku panuje miła i przyjazna atmosfera.

Opiekunowie, rodzice i podopieczni organizują wiele imprez np.

- bale karnawałowe,
- topienie marzanny,
- Dzień Kobiet,
- Dzień Matki,
- urodziny (również 18-stki)
- Dzień Dziecka,
- „mini playback show”
- ogniska i pikniki
- kiermasze ozdób i kartek świątecznych (zdjęcia na str. 45 - 46)
- mikołajki,
- andrzejki,
- jasełka,
- spotkania opłatkowe,

Ważnym przedsięwzięciem jest organizowanie przez ośrodek wsparcia środowiskowych festynów i balów charytatywnych, z których dochód przeznaczany jest na działalność oraz wyjazdy dzieci. Podopieczni wykonują

zaproszenia, które rozprawdają po różnych zakładach, instytucjach i osobach prywatnych oraz informują o tym prasę lokalną

Niektórzy uczestniczą w olimpiadach dla osób niepełnosprawnych np. w Olimpiadzie Specjalnej Okręgu Elbo-Elster –Integracja Europejska (k. Drezna), gdzie Monika M. zajęła II miejsce w pchnięciu piłką lekarską, w olimpiadzie w wieciu n. Wisły oraz w międzynarodowej olimpiadzie w Szubinie.

Dzięki swym staraniom oraz dzięki sponsorom podopieczni wyjeżdżają na różne spektakle teatralne, do cyrku, na basen, mają organizowane rejsy statkiem po Noteci, na wycieczki (Licheń, Ustka, Biskupin, Myślicinek, Łazy, do gospodarstwa agroturystycznego w Mochlu, do ośrodka rehabilitacji konnej w Braniczcu, na występy zespołu „Ich troje”, na festiwal kultury hinduskiej). Oprócz tego korzystają z wypoczynku letniego (obóz w Rościminie, wczas w Przyjezierzu). Współpracują z domem samopomocy w Wiśborku, ze Szkołą Zawodową Specjalną w Bydgoszczy, z Towarzystwem Przyjaciół Dzieci w Nakle.

Jednostki upośledzone umysłowo, biorąc udział w różnych formach spędzania czasu , rozwijają się nie tylko pod względem fizycznym i zdrowotnym . Mają też okazję do utrwalania i poszerzania swoich wiadomości z różnych dziedzin życia oraz doskonalenia umiejętności i sprawności. Wszystko to z kolei wpływa na ich pełniejszy rozwój i przygotowanie do życia.

Ponieważ przy ośrodku działa świetlica socjoterapeutyczna, podopieczni spotykają się i uczestniczą w zajęciach z innymi dziećmi. Udział dzieci i młodzieży upośledzonej umysłowo w zajęciach pozaszkolnych razem z jednostkami normalnymi jest ważny nie tylko ze względu na samą młodzież upośledzoną umysłowo. Kontakt ten, w szczególności powodzenie dziecka upośledzonego w pracy, którą wykonuje razem z normalnymi, przyczynia się w dużej mierze do zmiany stosunku dzieci i młodzieży normalnej do jednostek z odchyleniami od normy, co z kolei wpływa na zmianę stosunku osób dorosłych

do upoŹledzonych umysŹowo. Zmiana ta jest bardzo potrzebna gdyŹ tylko wtedy dostŹpne formy zintegrowanego kształcenia specjalnego i wspŹłycia osŹb upoŹledzonych z normalnymi zostanŹ zaakceptowane przez ogŹspŹczeŹstwa. ZajŹcia takie posiadajŹ duŹe wartoŹci dla prawidŹowej organizacji procesu rewalidacji i rehabilitacji jednostek upoŹledzonych umysŹowo (K. Kirejczyk 1981, s. 311).

DuŹ radoŹciŹbyŹ zagospodarowanie terenu przy oŹrodku (obsianie go trawŹi obsadzenie iglakami), który bŹdzie miejscem rekreacji dla podopiecznych.

Mimo szerokiej dziaŹalnoŹci oŹrodek boryka siŹ z rŹnymi trudnoŹciami finansowymi, z wyposaŹeniem gabinetŹw, z dojazdem dzieci, z negacjŹ niektórych rodzicŹw, którzy twierdzŹ, Źe nie widzŹ potrzeby przywoŹenia swoich dzieci.

WspŹlne spotkania prowadzŹ do przeŹamywania izolacji, tworzenia wiŹzi emocjonalnych i kontaktŹw osŹb majŹcych rŹne zainteresowania, powodujŹ rozwŹj osobowoŹci, utrzymanie dobrych relacji z rodzinŹ, przyjaciŹłmi i pozwalajŹ na uczestniczenie w Źyciu spoŹecznym.

**ZESTAW PYTAŃ DO WYWIADU PRZEPROWADZONEGO
W OŚRODKU WSPARCIA „NASZ DOM”**

1. Jak długo działa ośrodek (rok założenia)? Kto był inicjatorem powstania tej placówki?
2. Ile osób skupia ośrodek? Czy są to osoby niepełnosprawne? W jakim wieku są podopieczni? Statystycznie ile jest osób z upośledzeniem lekkim, umiarkowanym, głębokim?
3. Ile osób nad niepełnosprawnymi jest zatrudnionych? Czy są to osoby odpowiednio do tej pracy przygotowane?
4. Na jaką pomoc specjalistyczną mogą liczyć chorzy (np. logopedy, psycholog, terapeutów...)? Czy rodziny chorych również mogą z niej korzystać?
5. Jakimi metodami pracuje się z osobami niepełnosprawnymi?
6. Jakie pracownie i pomieszczenia znajdują się w ośrodku?
7. W jakich dniach odbywają się zajęcia i ile godzin trwają?
8. Czy podopieczni mają zapewnione jakieś posiłki i czy pobyt w tym ośrodku jest odpłatny?
9. Z jakich środków ośrodek jest finansowany?
10. Czy ośrodek współpracuje z innymi podobnymi ośrodkami lub organizacjami?
11. W jakich imprezach bierzecie udział (np. olimpiadach, zabawach, festynach)?
12. Na jakie mankamenty i przeszkody napotykacie w swej działalności?
13. Czy wszyscy niepełnosprawni z gminy korzystają z tego ośrodka i czy są jakieś ograniczenia wiekowe?
14. Czy macie jakieś ulubione czasopisma, które ułatwiają i uatrakcyjniają pracę z podopiecznymi?
15. Czy możecie pochwalić się jakimiś znaczącymi osiągnięciami chorych?

XI. LITERATURA

Bogdanowicz M. Kisiel B. Przasnyska M. „Metoda Weroniki Sherborne w terapii i wspomaganiu rozwoju dziecka” WSiP, Warszawa 1994

Kirejczyk K. „Upośledzenie umysłowe – Pedagogika” PWN, Warszawa 1981

Kozaczuk L. „Terapia zajęciowa w domach pomocy społecznej” Biblioteka Pracownika Socjalnego, Katowice 1999

Lovaas O.I. „Nauczanie dzieci niepełnosprawnych umysłowo” WSiP, Warszawa 1993

Przasnyska M. „Nauczanie kultury fizycznej w szkole życia według programu W. Sherborne” „Szkoła Specjalna” 1989 nr 2

Tomczak E. „Podstawy psychologiczne rewalidacji upośledzonych umysłowo” (materiał z kursu – oligofrenopedagogika, 2003)

Materiał z Ośrodka Wsparcia „Nasz Dom” w Mroczy

Kronika Mrodeckiego Stowarzyszenia Rodziców i Opiekunów Dzieci i Osób Niepełnosprawnych